

Měšťan, Antonín

Jak dál ve slovakistice v České republice

In: *Brněnská slovakistika a česko-slovenské vztahy*. Pospíšil, Ivo (editor). Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1998, pp. 17-20

ISBN 80-210-1742-2

Stable URL (handle):

<https://hdl.handle.net/11222.digilib/133227>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JAK DÁL VE SLOVAKISTICE V ČESKÉ REPUBLICĚ

Antonín Měšťan (Praha)

Vždycky když píší o polském, německém či jiném „cizím“ tématu, kladu si otázku, pro koho vlastně píší. Zajímá skutečně českou veřejnost — odbornou veřejnost či tzv. široké kruhy veřejnosti — to, co jim mohu sdělit o tématu za hranicemi českého jazyka a české kultury? A píší-li například o polském tématu polsky v polských publikacích či o německém tématu německy v německých publikacích, kladu si otázku: zajímá skutečně Poláky to, co jim Čech napíše o nějakém polském tématu — a zajímá Němce skutečně to, co jim Čech napíše o nějakém německém tématu?

Dávno jsem si sám pro sebe řekl, že pochybnostem tohoto druhu se vyhnu nejspíš tím, že se věnuji buď tématům z česko-polských nebo česko-německých vztahů, nebo že se věnuji komparatistickým studiím. Tyto zásady převážně dodržuji a domnívám se, že jedním správně. Jak český, tak i cizí čtenář mých prací se doví tu víc, tu méně nových informací a zřejmě se o mé práce zajímá přece jen víc než v případě, že bych pro Čechy psal jen o čistě polských, německých atd. otázkách. A že bych pro Poláky, Němce aj. psal jen o tématech, které se týkají jejich jazyka, literatury, kultury atd. Domnívám se otatně, že polští polonisté se dívají na cizí polonisty píšící o čistě polské problematice přece jen svrchu — polští polonisté buď rozumějí věci lépe než cizí polonisté, nebo si to alespoň myslí. A podobně je tomu s německými germanisty ve vztahu například k českým germanistům. Sám jsme se několikrát přistihl při tom, že jsem zapochyboval o plnohodnotné kvalitě čistě bohemistických studií některých zahraničních bohemistů. Daleko raději a s větším prospěchem čtu ty práce cizích bohemistů, které se zabývají stykovými náměty, náměty z mezních oblastí nebo komparatistickou problematikou.

Kdysi se slovakistika považovala v českých zemích za jakousi odnož bohemistiky. Nemusel to být výraz tzv. paternalismu ani

projev tzv. čechoslovakismu. Slováci s námi žili v jednom státě a oba jazyky se používaly například v armádě a ve zpravodajských relacích vedle sebe. Dlouho se také nepřikračovalo k překládání slovenské beletrie do češtiny a české beletrie do slovenštiny. Je příznačné, že poválečný pražský Slovanský ústav nepěstoval donedávna slovakistiku. Je samozřejmé, že ve Slovanském ústavu se nepěstovala a nepěstuje bohemistika — pro jazykovědnou bohemistiku máme v AV ČR Ústav pro jazyk český a pro literárněvědnou bohemistiku Ústav pro českou literaturu. Ve Slovanském ústavu byly — aspoň teoreticky — zastoupeny všechny slovanské jazyky a literatury kromě češtiny a české literatury a slovenštiny a slovenské literatury. Z toho, co jsem uvedl, vyplývá, že jazykovědná slovakistika a literárněvědná slovakistika se v ústavech pražské Akademie věd nepěstovaly vůbec. V Ústavu pro jazyk český a v Ústavu pro českou literaturu se nemohly pěstovat proto, že by se jaksi dávalo najevo, že slovakistika je součást bohemistiky. Ve Slovanském ústavu by pěstování slovakistiky naznačovalo, že Slováci jsou přinejmenším na přechodu od národa ve společném státě ke slovanskému národu v cizině.

Dnem 1. ledna 1993 se situace změnila. Vznikem Slovenské republiky se slovakistika stala pro Čechy vědním oborem, který se zabývá jazykem a literaturou jednoho ze zahraničních slovanských národů. Proto jsme v pražském Slovanském ústavu AV ČR usoudili, že nadešla doba, kdy můžeme, musíme a chceme pěstovat slovakistiku i v našem ústavu. Zatím jsme v tomto ohledu začali velmi skromně a doufáme, že časem se podaří vybudovat ve Slovanském ústavu plnohodnotnou slovakistiku. Je třeba podotknout, že v rámci Slovenské akademie věd v Bratislavě se bohemistika pěstuje.

Na českých vysokých školách, zejména na univerzitách, existovala a existuje slovakistika v různém rozsahu. Až dodnes se však téměř všude neoddělila dost výrazně od bohemistiky a zůstává obvykle v přechodném pásmu mezi bohemistikou a slavistikou. Na jedné straně je zřejmé, že po rozpadu jednotného československého státu není třeba klást zvláštní důraz na to, aby se všichni čeští studenti bohemistiky seznámili se slovenštinou a slovenskou literaturou v rozsahu, který byl rozumný a nutný v době existence Československa. Na druhé straně je zřejmé, že zavést v rámci slavistických kateder a seminářů na českých

univerzitách studium samostatné slovakistiky znamená položit si otázku, s jakým cílem mají čeští studenti slovakistiku na našich univerzitách absolvovat. Český pracovní trh zřejmě není schopen umožnit většímu počtu českých absolventů studia slovakistiky získání přiměřeného zaměstnání v tomto oboru. Stranou přitom ponechávám otázku, zda by nakonec nebylo výhodnější poslat české zájemce o studium slovakistiky studovat na Slovensko.

Vracím se na začátek svých úvah a kladu sobě — a nejen sobě — otázku: nebylo by nejlíp, kdyby se v České republice — v rámci Akademie věd i na univerzitách — pěstovala slovakistika převážně či dokonce výhradně jako obor, zkoumající česko-slovenské jazykové a literární vztahy? Je samozřejmé, že tím by se česká slovakistika i nadále přimkla k české bohemistice — to by však zřejmě bylo naší slovakistice i naší bohemistice na prospěch. Nemusím však zdůrazňovat, že mi nejde ani o paternalistické, ani o čechoslovakistické řešení. A nemíním také tímto způsobem obcházet skutečnost, že existují — a budou existovat — dva nezávislé státy, Česká republika a Slovenská republika.

Domnívám se, že česká veřejnost — včetně odborné veřejnosti — nijak zvlášť nepotřebuje, aby jí čeští slovakisté vysvětlovali různé problémy slovenského jazyka a slovenské literatury. A stejně se domnívám, že slovenská veřejnost — včetně odborné veřejnosti — neočekává, že by jí čeští slovakisté poučovali o problematice slovenštiny a slovenské literatury. Co však čeští slovakisté mohou udělat je, že českou i slovenskou veřejnost budou informovat o česko-slovenských jazykových a literárních vztazích. Na tomto poli by zcela zákonitě měli čeští slovakisté navázat co nejužší spolupráci se slovenskými bohemisty a měli by si rozumným způsobem rozdělit úkoly.

Na první pohled by se mohlo zdát, že o česko-slovenských vztazích v oblasti jazyka a literatury toho víme poměrně dost. Nejsem však toho názoru. Zatímco máme předválečnou práci Mariana Szykowského „Polská účast v českém národním obrození“ (je to velmi záslužná práce přes všechny metodické nedostatky), chybí nám práce „Slovenská účast v českém národním obrození“. Jistě nemusím zdůrazňovat, že by bylo o čem psát — a to pro celý kolektiv badatelů. Nemáme vyčerpávající práce o slovakismech v češtině; přitom stále do češtiny i dnes pronikají, stačí připomenout nápisy v českých obchodech „čerstvé hroz-

no“. A neexistuje práce o vlivu češtiny na moderní slovenštinu od poloviny 19. století do dneška. Potřebovali bychom nový česko-slovenský a slovensko-český slovník. Nemáme moderní práce o součinnosti české a slovenské literární avantgardy. Neznáme úlohu slovenských intelektuálů při zprostředkování maďarské kultury do českých zemí a české kultury do Maďarska. Nevíme skoro nic o působení české překladové literatury na Slovensku. Bylo by třeba zabývat se Čechy, kteří se stali slovenskými spisovateli a Slováky, kteří psali česky — a ovšem také autory, kteří psali v obou jazycích.

Historici zabývající se politickými dějinami Československa, Českých zemí a Slovenska, už dávno zkoumají společné i samostatné dějiny obou národů. Čeští a slovenští historici často spolupracují. Ale i tam, kde ke spolupráci nedochází, jsou výsledky pozoruhodné. Určitý počet studií je — a bude — kontroverzní, s tím je nutné počítat. Jistě i v pracích českých slovakistů a slovenských bohemistů se budou vyskytovat v oblasti bádání o jazyce a literatuře různá stanoviska a dojde ke kontroverzím. Tak tomu ve vědě vždy bylo a bude tomu tak i v budoucnu. Nejde o nic tragického. Odlišné názory a různá stanoviska jsou věci spíš na prospěch. Určitě by nemělo smysl docházet za každou cenu k výsledkům potvrzujícím tezi o neustálém bratrském vztahu Čechů a Slováků a o stálé idyle v oblasti jazykových a kulturních styků.

Je zřejmé, že nepotřebujeme tisíce českých slovakistů — neživili by se a česko-slovenské vztahy by spíše zatěžovali. Stačilo by několik desítek slovakistů v českých vědeckých ústavech a na vysokých školách, kteří by dovedli za 10–15 let odvést jak individuální, tak i týmové fundované práce o česko-slovenských vztazích v oblasti jazyka a literatury. A kteří by pedagogickou prací zajistili výchovu další generace českých slovakistů.

O tom všem se snadno mluví, tyto návrhy se však dají obtížně realizovat. Co se však dá realizovat snadno? Česká slovakistika je dnes vlastně ve stavu zrodu — v tom smyslu, že zatím se nespojily u nás ty slovakistické síly, které máme k dispozici. Jsem přesvědčen, že brzy budeme mít v této věci jasno a bude možné přistoupit k rozdělení úloh. Za Slovanský ústav Akademie věd České republiky mohu slíbit, že uděláme vše, co je v našich silách, aby se v našem ústavu slovakistika stala platnou součástí slovakistiky v České republice.